

*Лютянська Н. І.,**кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

АУДІОДЕСКРИПЦІЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ РІЗНОВИД АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. Статтю присвячено вивченню явища аудіо-опису як особливого різновиду аудіовізуального перекладу. Останній застосовується для перекладу вербального супроводу відеоряду різноманітної відеопродукції, що насамперед стосується кіноперекладу. Через особливості виконання виділяють різноманітні різновиди аудіовізуального перекладу. Серед найрозповсюдженіших: дубляж, субтитрування та закадровий переклад. Кожен із вищезазначених різновидів має свої характеристики, переваги та недоліки й застосовується у ряді визначених країн. Аудіоопис, який ще називається тифлокоментуванням, набуває все більшої популярності як різновид аудіовізуального перекладу. Її застосовують, коли необхідно передати відеоконтент для людей з порушеннями зору. Аудіоопис є інтерсеміотичним процесом, який поєднує як аудіальну, так і візуальну складову тексту. Більшість країн, де популярна аудіоопис, вже виробили свої керівні принципи до процесу тифлокоментування. Серед них: Сполучені Штати Америки та Велика Британія. В Україні ж аудіоопис набирає популярності останнім часом. Йдеться про тифлокоментування мультимедійних і художніх фільмів. Відповідно, тифлокоментатори для якомога кращої передачі змісту повинні мати певні якості, а саме: бути спостережливими, володіти літературною мовою, вміти користуватися голосом, вміти описувати побачене. Щодо тифлокоментування закордонних фільмів, то варто дотримуватися певних вимог, а саме: описувати вчасно деталі відеоряду для визначення часу і місця подій; загальновідомі звуки не дублюються; визначати оповідача подій у відеопродукції, зачитувати субтитри за необхідності. Аудіоопис залишається малодослідженим різновидом аудіовізуального перекладу, який потребує подальшого вивчення для покращення процесу опису відеопродукції для людей із вадами зору, а відповідно і для перекладу такого роду продукції людям з різних країн.

Ключові слова: аудіоопис, тифлокоментування, тифлокоментатор, аудіовізуальний, переклад, порушення зору.

Постановка проблеми. У часи розмаїття художніх фільмів, які виходять на екрани, виникає потреба у перекладі цих фільмів через багатомовну та багатокультурну аудиторію. Відтак, розвивається так званий аудіовізуальний переклад, який пов'язаний з перекладом інформації, що надходить через слуховий та візуальний канали. І хоча аудіовізуальний переклад в першу чергу пов'язується із перекладом кінофільмів, але йдеться й про переклад теле- та радіопрограм, відеореклами, телевістав. Через це аудіовізуальний переклад робить можливим доступ до кіно-, відео- та радіопродукції різним групам населення, в тому числі й для тих, хто має порушення зору. У першому випадку можна згадати аудіоопис як різновид аудіовізуального перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Праці як зарубіжних (S. Braun, F. Chaume, J. Diaz-Cintas, G.M. Luyken, P. Ogero), так і вітчизняних науковців (Н. Бідасюк, І. Кучман, К.В. Дубовий, С.В. Єлісеєва, А. Кулікова, Т.Г. Лукьянова, Н.А. Матківська, С.В. Радецька, Т.Т. Калішак) присвячені теорії аудіовізуального перекладу. У працях досліджуються різні аспекти аудіовізуального перекладу, вивчається його методологія [1], приділяється увага різновидам аудіовізуального перекладу [2–5], зокрема й дублюванню [6], субтитруванню [7; 8], поєднанню дубляжу й субтитрування, закадровому перекладу [9] й аудіоопису [10]. Проте останньому явищу приділяється мало уваги. Праці з аудіоопису вітчизняних науковців мають часто практично-дослідний характер у сфері інформаційних технологій [11; 12]. Академічні ж праці з аудіоопису зарубіжних науковців присвячені аналізу керівних принципів процесу, або ж дослідженням, що приведуть до створення нових керівництв та стандартів аудіоопису [13; 14].

Мета статті – дослідження аудіоопису як особливого різновиду аудіовізуального перекладу, визначення її специфічних рис.

Виклад основного матеріалу. Аудіовізуальний переклад, який ще називають «теле-/відеопереклад» або «медіа переклад», визначають як переклад вербального супроводу до відеоряду, що використовується на телебаченні, у перекладі фільмів та іншої аудіо-відеопродукції [15, с. 49]. Аудіовізуальний переклад характеризується синхронізацією вербального та невербального компонентів. Крім того, він поєднує риси синхронного, послідовного, письмового перекладу, перекладу з аркуша, залежно від типу програми та її створення.

Виділяють різні види аудіовізуального перекладу, серед яких дубляж, субтитри, закадровий переклад. Кожен із різновидів має свої переваги та недоліки в порівнянні з іншими. Дублювання найбільш прийнятне для країн, населення яких не має інтересу до вивчення іноземних мов. Водночас як субтитрування використовують у країнах, у яких населення зацікавлене у такому вивченні, оскільки користується декількома мовами у повсякденному житті. Закадровий же переклад використовують переважно у тих країнах, які не можуть дозволити собі робити дубляж великої кількості фільмів, оскільки він вимагає значних капіталовкладень [16, с. 121].

Дублюванню надають перевагу розвинуті країни зі стабільною економікою. Серед них: Франція, Німеччина, Італія, Іспанія [17, с. 121]. Субтитрування доволі поширений спосіб у скандинавських країнах, таких як Данія, Норвегія, Швеція. Крім того, його використовують у Нідерландах, Бельгії, Португалії, Греції, Ізраїлі. В Україні ж він застосовується для міжмовного перекладу, особливо з російської мови [18, с. 82].

Останнім часом популярним різновидом аудіовізуального перекладу стає аудіодескрипція, яку використовують більше США та країни Європи. В Україні вона тільки набирає популярності. Аудіодескрипцією або тифлокоментуванням називається створення окремої звукової доріжки із закадровим описом персонажа, предмета, простору або дії у відеопродукції для сліпих, осіб з порушенням зору й осіб із дислексією [19].

Аудіодескрипція має специфічні риси:

- вона є інтерсеміотичним процесом, що поєднує аудіальну і візуальну складову тексту, який має бути записаний і відтворений у живу;
- аудіодескрипція, може, проте необов'язково, залучати дві різні мови;
- аудіодескрипція має застосовуватися, коли є прогалини у візуальному каналі мультимедійного тексту;
- зазвичай аудіодескрипція розгортається у часі перед дією, що показується на екрані [20].

Кожна зарубіжна країна, яка займається аудіодескрипцією, запропонувала свої керівні принципи щодо процесу описування. Йдеться як про вербальну, так і невербальну його частини. Керівні принципи оформлюються у вигляді документів і мають різні назви, серед яких і стандарти, протоколи, правила або норми та ін. (Див. напр. № 21; 22; 23; 24 у списку джерел).

Перші випадки аудіодескрипції, або тифлокоментарів були зафіксовані ще у 1920-х рр., коли їх застосовували для опису радіорепортажів зі спортивної тематики. За допомогою тифлокоментаря передавався опис змагань для тих, хто не мав змоги їх відвідати. За таким же принципом сьогодні перекладаються фільми та інший відеоконтент для людей із вадами зору.

В Україні проблемі тифлокоментування присвячують досить мало уваги. Так, презентація першого на території України мультиплікаційного фільму, що був адаптований для незрячих дітей, відбулася 30 травня 2013 р. Для демонстрації був обраний мультиплікаційний фільм «Сонячний коровай» [25].

Тифлокоментарі не слід ототожнювати з аудіокнигою. На відміну від останньої, тифлокоментар допомагає незрячим людям уявити всі прийоми, що використовуються автором. Таким способом передається детальний опис зовнішності, одягу, міміки та жестів, подій, що відбуваються навколо, змін місця дії тощо [26].

Тифлокоментатор – назва професії, що передбачає коментування відеоконтенту людям із вадами зору. Тифлокоментатор має помічати те, чого не помічають інші люди, які використовують зір мимохідь. Так, звичайним людям достатньо поглянути на об'єкт, щоб розпізнати його, тифлокоментатор має розпізнати джерело драматизму та сюжет у грі акторів, зміну декорацій тощо.

До професійних рис тифлокоментатора належать:

- спостережливість;
- вміння вибрати найважливіше у зоровому образі й редагувати висловлювання за потреби;
- правильне володіння мовою;
- правильне використання інтонації голосу;
- вміння бачити та інтерпретувати побачене [27, с. 332].

У випадку, коли йдеться про тифлокоментування закордонних фільмів, варто дотримуватися наступних принципів:

- слід визначити від мені якого персонажа розмовляє актор-дублер (крім акторів у фільмі можуть розмовляти й звірі, птиці, рослини). Якщо переклад мови акторів надається за допомогою субтитрів, тоді необхідно не лише описувати події, а й зачитувати субтитри на екрані;

- непотрібно дублювати словами загальновідомі звуки явищ природи або предметів;
- слід правильно і вчасно описувати деталі, щоб глядачі змогли визначити час і місце дії [28, с. 334].

Висновки. Отже, аудіодескрипція або тифлокоментування є особливим різновидом аудіовізуального перекладу, який ще мало досліджений у порівнянні з іншими. Аудіодескрипція характеризується власними специфічними рисами. Професіонали у сфері аудіодескрипції повинні мати певні специфічні якості для виконання бездоганної роботи. При описі закордонних фільмів необхідно дотримуватися певних вимог задля кращої передачі змісту.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо подальші розвідки особливостей дескрипції відеоконтенту для осіб різних етносоціальних і вікових груп задля вивчення можливих лінгвальних та екстралінгвальних проблем і способів їх усунення, що виникають у процесі сприймання інформації ними.

Література:

1. Матківська Н.А. Питання методології дослідження аудіовізуального перекладу. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки».* Мовознавство. 2015. № 3. С. 147–152.
2. Chaume F. The Turn of Audiovisual Translation: New Audiences and New Technologies. *Translation Spaces* 2. 2013. P. 105–123.
3. Diaz-Cintas J. *New Trends in Audiovisual Translation.* Frankfurt Lodge: Multilingual matters, 2009. 270 p.
4. Luyken G.M., Herbst T. *Overcoming Language Barriers in Television: Dubbing and Subtitling for the European Audience.* Manchester: The European Institute for the Media, 1991. 214 p.
5. Orero P. *Audiovisual Translation: A New Dynamic Umbrella. Topics in Audiovisual Translation / Ed. P. Orero.* Amsterdam: John Benjamins Publishing Co., 2004. P. VII–XIII.
6. Кулікова А.Є. Дублювання як один з основних видів аудіовізуального перекладу: недоліки та переваги. *Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития 2010:* материалы Междунар. науч.-практ. конф. Одесса: Черноморье, 2010. Т. 17. Философия и филология. С. 72–75.
7. Радецька С.В. Субтитрування як вид аудіовізуального перекладу: переваги та недоліки. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки.* 2016. Кн. 2. С. 81–84.
8. Слісєєва С.В. Особливості субтитрування як напряму перекладацької діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2018. № 32. Т. 2. С. 158–160.
9. Дубовий К.В. Помилки і втрати у закадровому перекладі художнього фільму. *Філологічні трактати.* 2015. Т. 7. № 3. С. 33–38.
10. Лукьянова Т.Г. Трансадаптація англійських та українських аудіовізуальних текстів для осіб з вадами зору та слуху. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія.* 2017. Вип. 85. С. 47–51.
11. Демчук А.Б. Відеоконтент для незрячих: метод тифлокоментування. *Радіоелектроніка, інформатика, управління.* 2014. № 1. С. 146–149.
12. Демчук А.Б. Основні прийоми і способи тифлокоментування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі.* 2014. № 783. С. 329–335.
13. Orero P., Matamala A. *Stadarising Audiodescription. Italian Journal of Special Education for Inclusion.* 2013. № 1. P. 149–155.
14. Braun S. *Audiodescription Research: State of the Art and Beyond. Translation Studies in the New Millennium.* 2008. № 6. P. 14–30.
15. Бідасюк Н.В., Кучман І.М. Синхронний аудіовізуальний переклад: виклики професії. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Филология. Социальные коммуникации.* 2012. Т. 25 (64), № 4. Ч. 1. С. 48–52.
16. Вострцова В. Адаптація в аудіовізуальному перекладі. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки.* 2014. Вип. 126. С. 120–123.

17. Вострецова В. Адаптація в аудіовізуальному перекладі. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2014. Вип. 126. С. 120–123.
18. Радецька С.В. Субтитрування як вид аудіовізуального перекладу: переваги та недоліки. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. 2016. Кн. 2. С. 81–84.
19. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/42490> (дата звернення: 17.12.2019).
20. Orero P., Matamala A. Stadarising Audiodescription. *Italian Journal of Special Education for Inclusion*. 2013. № 1. P. 149–155.
21. Audio Description Style Guide v.2.1. *Netflix Studios*: web-site. URL: <https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/en-us/articles/215510667-Audio-Description-Style-Guide-v2-1> (Last accessed: 18.12.19).
22. Guidelines for Audio Description. *American Council of the Blind*: web-site. URL: <https://www.acb.org/adp/guidelines.html> (Last accessed: 18.12.19).
23. ITC Guidance on Standards for Audio Description. *Audio Description Association*: web-site. URL: http://audiodescription.co.uk/uploads/general/itcguide_sds_audio_desc_word3.pdf (Last accessed: 18.12.19).
24. Subtitling, signing or audio-description. *Ofcom*: web-site. URL: <https://www.ofcom.org.uk/tv-radio-and-on-demand/how-to-report-a-complaint/subtitling-signing-or-audio-description> (Last accessed: 18.12.19).
25. Демчук А.Б. Відеоконтент для незрячих: метод тифлокоментування. *Радіоелектроніка, інформатика, управління*. 2014. № 1. С. 146–149.
26. Ваньшин С.Н., Ваньшина О.П. Словесное описание для слепых. Москва : Логосвос, 2011. 62 с.
27. Демчук А.Б. Основні прийоми і способи тифлокоментування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі*. 2014. № 783. С. 329–335.
28. Демчук А.Б. Основні прийоми і способи тифлокоментування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Інформаційні системи та мережі*. 2014. № 783. С. 329–335.

Liutianska N. Audiodescription as a peculiar type of audiovisual translation

Summary. The present paper deals with the notion of audiodescription as a peculiar type of audiovisual translation. The latter renders verbal text accompanying video, namely films. Different types of audiovisual translation are distinguished due to specifics of its providing. Dubbing, subtitling and voice-over are among the most widespread. Each of the above mentioned types has its peculiar features, advantages and disadvantages as well as provided in some certain countries. Audiodescription, which is also known under the name of typhlocommenting, gains its importance as a type of audiovisual translation. It is used for rendering video content for people with visual impairments. Audiodescription is an intersemiotic process combining both audial and visual constituents of a text. Most countries where audiodescription is widely used developed their own guidelines for the process of typhlocommenting. The United States of America and the Great Britain are among them. Audiodescription has recently gained its importance in Ukraine, too. Typhlocommenting is used for description of cartoons as well as movies. Hence, in order to convey the content, audiodescribers must possess some certain features. For instance, they must be able to observe the details; use literary language; use their voice in a proper way; be able to describe the watched fragments. When describing films in the foreign language, audiodescribers must describe the details of video immediately for the audience guessing time and place of action; they must not repeat well-known sounds of nature; distinguish the narrator of the film and to read subtitles if it is necessary. Audiodescription is less researched type of audiovisual translation, which requires further investigations. They will be helpful for improving the process of describing videos for people with visual impairments. Thus, the translation will be improved for such people from different countries and backgrounds.

Key words: audiodescription, typhlocommenting, typhlocommentator, audiovisual, translation, visual impairment.